Uluslararası
Geçmişten Günümüze

Malatyalı İlim ve Fikir İnsanları Sempozyumu

17-19 Kasım 2017 MALATYA

BİLDİRİLER

II. CİLT

Editörler

Prof. Dr. Nusret AKPOLAT
Prof. Dr. Fikret KARAMAN
Prof. Dr. Mustafa ARSLAN

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
MALATYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

Sempozyum Onur Kurulu

Prof. Dr. Ahmet KIZILAY
İnönü Üniversitesi Rektörü

Ahmet ÇAKIR
Malatya Büyükşehir Belediye Başkanı

Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı

Prof. Dr. Fikret KARAMAN

İnönü Üniversitesi Yayınları

ISBN
978-975-8573-54-7 (Takım)
978-975-8573-56-1 (2. Cilt)
1. Baskı Ekim 2018, Ankara 1,000 Adet

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Neslihan DURAK
Prof. Dr. Mustafa ARSLAN
Doç. Dr. İlhan ERDEM
Doç. Dr. Mehmet BİRSİN
Doç. Dr. Mehmet Korkut ÇEÇEN
İhsan GENCAY
Yrd. Doç. Dr. Murat ZENGİN
Yrd. Doç. Dr. Ahmet KARADAĞ
Hamit Süha HOTAR
Arş. Gör. Mehmet Emin ŞAHİN
Arş. Gör. Okan AÇIL

Sempozyum Sekretaryası

Arş. Gör. Mehmet Emin ŞAHİN
Arş. Gör. Okan AÇIL

BASKI

TDV

Serhat Mahallesi 1256 Sk. No: 11
Yenimahalle / Ankara
Tel.: 0312. 354 91 31 (pbx)
Faks: 0312. 354 91 32
e-posta: tdvyayin@diyanetvakfi.org.tr

Açıklama:
Bildirilerdeki görüşlerin yasal ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

NİYAZİ MISRÎ'DE DÜNYA-ÂHİRET İLİŞKİSİ

Lokman BEDİR[1]

ÖZET

Niyazi Mısrî, ülkemizin yetiştirdiği önemli şahsiyetlerden biridir. 1618 yılında Malatya'da dünyaya gelmiştir. Asıl adı Muhammed veya Mehmed'dir. Niyazi ve Mısrî kelimeleri şiirlerinde kullandığı mahlaslarıdır. Tefsir, hadis, fıkıh, mantık ve kelam dersleri okumuştur. 1694 yılında hapisteyken vefat etmiştir. Zahiri tefsir yönteminin yanında işarî tefsir yöntemini de kullanan Mısrî'ye, yaptığı işarî yorumlar sebebiyle eleştiriler yöneltilmiştir. Ancak ona yöneltilen aşırı eleştiriler yanında ona dizilen methiyeler de vardır. Dîvân'ı başta olmak üzere birçok Türkçe ve Arapça eser kaleme almıştır. Mısrî'ye, göre dünyada rahat yoktur. Hatta ona göre dünya müminlere rahatlık vermeyen bir hapishane gibidir. Dolayısıyla rahatın aranacağı yer âhirettir.

1 Öğr. Grv. Dr. İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Giriş

Bildirimizin konusu olan "Niyazi Mısrî'de Dünya-Âhiret İlişkisi"ne geçmeden önce Mısrî hakkında özgeçmiş nev'inden bazı bilgiler vermek yerinde olacaktır. Niyazi Mısrî, ülkemizin yetiştirdiği önemli şahsiyetlerden biridir. Kendisinin de ifade ettiği üzere hicrî 1027 (miladî 1618) yılında Malatya'da dünyaya gelmiştir[2]. Asıl adı Muhammed veya Mehmed'dir. Niyazi ve Mısrî kelimeleri şiirlerinde kullandığı mahlaslarıdır. Kendisinden Mısrî diye bahsedilmesi tahsilinin bir kısmını Mısır'da yapmasından dolayıdır[3]. Malatya'nın meşhur âlimlerinden tefsir, hadis ve fıkıh dersleri almış, tahsilini bitirince de camilerde halka vaaz vermeye başlamıştır. Sonraları tasavvufa ilgi duyan Mısrî, halveti tarikatına intisap etmiştir. Daha sonraları ise eski tahsiline ilaveten, mantık ve kelam okumuştur. Ancak onun hayatını şekillendiren tasavvuf olmuştur[4]. Zira onun, diğer ilimleri "bilgi elde etmek"; tasavvufu ise o bilgilerin "hayata geçirilmesi" olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Dolayısıyla onun açısından bakılacak olursa, hayata geçirilmeyen ilmin fazla bir değeri yok demektir.

Mısrî, zahiri tefsir yönteminin yanında işarî tefsir yöntemini de kullanmıştır. İşarî tefsir yöntemini kullanan Mısrî'ye, yaptığı işarî yorumlar sebebiyle eleştiriler de yöneltilmiştir. Ona yöneltilen eleştirilerin bir sebebi de vahdet-i vücut fikrini savunmasıdır[5]. Ona yöneltilen aşırı eleştiriler yanında ona dizilen methiyeler de vardır. Eserlerinin günümüze kadar ulaşmasından, onun görüşlerine kıymet verildiği ve onun için yazılan methiyelerin haklı olduğu anlaşılmaktadır.

Mısrî, dünya hayatını Allah yolunda feda etmek isteyenlerdendir. Bu sebeple çıkan savaşlara şehit olmak ümidiyle katılmak ister. Bu hevesi bazen onun başına olumsuz şeylerin gelmesine, mesela hapse atılmasına sebep olur. Tâ ki, 1694 yılında hapiste vefat eder[6].

Mısrî, Dîvân'ı başta olmak üzere birçok Türkçe ve Arapça eser kaleme almıştır. Türkçe eserlerinden bazıları şunlardır: Divan, Tuhfetu'l-Uşşâk, Mecmûalar, Risâle-i Devriye, Şerh-i Esmâu'l-Husnâ. Arapça eserlerinden bazıları ise şunlardır: Mevâidu'l-irfân, Tefsîru Fâtihati'l-Kitâb, Mecâlis. Biz daha çok Türkçe eserlerinden 'Divan'daki şiirlerini esas alarak, Mırsî'nin dünya âhiret ilişkisini

2 İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Altuntaş, *Niyâzî-i Mısrî Divan-ı İlâhiyyat ve Açıklaması*, https://ismailhakki altuntas.files.wordpress.com/2011/02/tc3bcm-niyazi.pdf, 2011, 1082. Erişim Tarihi: 06.11.2017; Mustafa Tatcı, *Malatya'nın Gönül Sultanı Niyâzî-i Mısrî*, Malatya Valiliği Malatya Kitaplığı Yayınları, Malatya 2013, 25.

3 Kenan Erdoğan, *Niyâzî-i Mısrî Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998, LVI-LVII.

4 Mustafa Aşkar, *Niyâzî-i Mısrî*, TDV. İslam Ansiklopedisi, 33/166-169; Mahmut Ay, *Niyâzî-i Mısrî'nin Kur'an ve Tefsir Anlayışı*, http://www.tefsir.gen.tr/img/KTA04-mahmut-ay.pdf, 187. Erişim Tarihi: 06.11.2017.

5 Muhammed Niyâzî-i Mısrî el-Malatî, *Mevâidü'l-irfân ve Avâidü'l-ihsân (İrfan Sofraları)*, Trc. Süleyman Ateş, İnönü Üniversitesi Niyâzî-i Mısrî Araştırma ve Uygulama Merkezi, Malatya 2014, 16.

6 Mahmut Ay, *Niyâzî-i Mısrî'nin Kur'an ve Tefsir Anlayışı*, 187.

ortaya koymağa çalıştık. Bu hususta hazırlanmış olan bazı tez ve makalelerden de istifade ettik.

Niyazî Mısrî'de Dünya Âhiret İlişkisi

Niyazî Mısrî'nin dünya-âhiret ilişkisi bağlamındaki görüşlerini, birkaç maddede değerlendirmek mümkündür:

1. Dünya, İnsanların Âhiret İmtihanına Tabi Tutuldukları Bir Yerdir

"Bunda gelmekten murâd çünkim Hakk'un irfânıdur"[7] diyen ve insanların dünyaya imtihan için geldiğini[8], dolayısıyla dünyaya sarhoşça dalmamak ve dünyayı bir manada –bazı âyetlerde de yer aldığı üzere-[9] oyun, oyalanma ve hayal yeri olarak görmek gerektiğini[10] savunur. Ayrıca dünyaya nereden gelip, dünyadan nereye gittiğini bilmeyenlerin hayvana benzediğini[11], kendi gönlünün ise âhiretten yana olduğunu[12], dünya ve âhirette sıkıntıya düşmemek için bir mürşidi kâmilin gerektiğini[13] beyan eder. Mısrî, Allah aşkına düştüğünden beri[14] imtihan edilmek üzere bulunduğu dünyanın kendisine dar geldiğini ifade eder:

Ey dilber-i rûhânî al koma işbu cânı,
Sevdâna düşeliden dünyâ bana dâr olur[15].

Yukarıdaki mısralarda yer alan ifadelerinden, Mısrî'nin dünya hayatına önem vermeyip âhireti ve ona hazırlanmayı önceledi̇ği anlaşılmaktadır[16]. Bu vesileyle, âhiret için hazırlık yeri olan dünyada, ebedi hayatta insana refakat etmeyecek olan şeylerden vazgeçmek gerektiğini şöyle ifade eder:

Geç ağ ile karadan, halkı bırak aradan
Niyâzî dön buradan, turma sana gel oldı[17].

Mısrî'ye göre imtihan yeri olan dünyada rahat yoktur. Hatta ona göre dünya müminlere rahatlık vermeyen bir hapishane gibidir. Dolayısıyla rahatın aranacağı yer âhirettir. Ancak âhirette rahat diyarı olan cennetle birlikte bir de azap diyarı olan cehennem vardır. Bu

7 Hasan Kavruk, *Malatya'lı Niyâzî-i Mısrî Hayatı- Sanatı- Eserleri ve Dîvân-ı İlâhiyât*, Malatya Belediyesi Kültür Yayınları, Malatya 2011, 34 (Dünyaya gelmekten maksat Cenâb-ı Hakkı bilmek ve tanımaktır); aynı manaları vurgulayan şiirleri için bkz. 127.

8 Hasan Kavruk, 73.

9 En'am: 6/32; Ankebût: 29/64; Muhammed: 47/36; Hadîd: 57/20.

10 Hasan Kavruk, 95; 148.

11 Hasan Kavruk, 108.

12 Hasan Kavruk, 127.

13 Hasan Kavruk, 128-129.

14 Dünya ve âhiretten geçip sadece Allah'ı (cc) ve O'nun sevgisini aradığını anlattığı bir şiiri için bkz. Hasan Kavruk, 51.

15 İhramcızâde, 613; Hasan Kavruk, 69.

16 Hasan Kavruk, 35.

17 Hasan Kavruk, 265.

manada Mısrî, âhiret azabının var olduğunu, ancak insanı bu azaptan kurtaracak çarelerin de mevcut olduğunu ifade eder[18]. Mısrî bu fikirlerini hadislere dayandırır. Bu manada şu hadisi nakleder: "Dünya mümine hapishane, kâfire cennettir"[19].

2. Dünya Hayatının Aldatıcılığı

Mısrî'ye göre dünya, insanı hep gaflete daldırıp, âhireti unuttturan bir yerdir. Hatta bu gaflet o kadar uzar ki, ömrünün sona yaklaştığını hastalıklar, yaşlılık vb. şeyler haber verse bile, insan hala ebedi dünyada kalacakmış gibi nazlanır. Oysa ömür bir sermayedir ve âhiret ticareti elde etmek için verilmiştir. Âhiret ticareti hususunda ise geç kalmamak gerekir. Zira insan dünyada padişah bile olsa, bir gün gelecek padişahlığını terk edip o da âhirete gidecektir. Bu sebeple dünya lezzetlerinin bir kısım insanlar için yılan zehrine dönüşebileceğini söyleyen Mısrî, dünya hayatının lezzet ve güzelliklerine aldanmamaları hususunda müritlerini uyarır:

Kûs-ı rıhlet çaldı mevt ammâ henüz cân bî-haber
'Asker-i a'zaya lerze düşdi sultân bî-haber[20].
Günde bir taş-ı binâ-yı 'ömrümün düşdi yire
Cân yatur gâfil binâsı oldı vîrân bî-haber.
Bir ticâret kılmadum ben nakd-i 'ömr oldı hebâ
Yola geldüm lîk (lâkin) göçmüş cümle kervan bî-haber[21].
Sen gerekse ol cihânda pâdişâh
Bir beş on günden o târ u mâr olur[22].

Mısrî dünyayı çölde susuz kalan insanın görüp de peşinden koştuğu, ancak bir türlü ulaşıp elde edemediği seraba benzetir. Bu seraba kavuşmak isteyenleri ise gaflet ehli olarak niteler:

Çok seğirtdi gaflet ehli bu serâbı su sanup
Bulmadılar hîç bu sahrâda biri bir katre âb[23].

Mısrî teşbih sanatını şiirlerinde ustaca kullanmıştır. Bu yolla, dünya lezzetlerinin aldatıcılığını ifade ettiği şiirleri vardır. Mesela insanın kalbini bir su değirmenine benzetir. Ancak değirmenin (kalbin) çarkı üzerine dökülecek feyz pınarlarının akması ve şelalesi gür olması için dünya ile bağların kesilmesi gerekmektedir. Ona göre dünya ile olan bağlar su önüne çıkan bentler gibidir:

Çok da verme kendini dünyaya, bir dem çek elin,
Döndüremezsin beğim katî ağırdır bu dolâb[24].

18 İhramcızâde, 415-416.

19 Müslim, *Zühd* 1; Tirmizî, *Zühd* 16.

20 Ölüm, yolculuk davulunu çaldı. Vücudu oluşturan tüm hücreler sallanıyor, Amma vücudun sultanı olan canın (ruhun) olan bitenden henüz haberi yok.

21 Hasan Kavruk, 56.

22 Hasan Kavruk, 80.

23 Hasan Kavruk, 17.

24 Hasan Kavruk, 17, 301.

3. Hayat ve Ölüm Gerçeği

Mısrî, bu hayatı Yusuf'un (a.s) atıldığı kuyu olarak; ölümü ise zindan/hapishane veya kuyu olarak kabul ettiği bu dünyadan kurtuluş ve gönlünün tek sahibi olan Allah'ın (cc) davetine uyarak[25], O'na kavuşmak olarak kabul etmektedir. Bu vuslat (kavuşma) yolunu göstermesi için de Allah'a (cc) yalvarır[26]. Ona göre Allah'a kavuşmanın ve iki dünyanın sıkıntılarından kurtulmanın yolu ise, nefsin arzularına uymayıp[27], Eyyüb (a.s), Ya'kub (a.s) ve Yusuf (a.s) gibi peygamberleri örnek almaktan, mâsivâyı bırakıp Allah'a (cc) dönmekten[28] ve O'na yalvarmaktan[29], kendini beğenmemekten, riyadan uzak durmaktan[30], ihlaslı amel etmekten[31], ölmeden önce ölmekten, yani amellerinin muhâsebesini yapmaktan[32], bazen kahr ile bazen lutf ile imtihan edildiğini[33], dünyanın fani olduğu bilmekten[34] ve pîri/şeyhi takip etmekten geçer[35]. Bütün bunlar için Allah'tan (cc) yardım dilemek gerekir[36]. Bu vuslatta teennî, yani aceleci olmamak önemlidir[37]. Dolayısıyla Allah'a kavuşmak için girilen manevi yolda, insan kendi üzerine düşeni yapmalı ve Allah'a gereği gibi tevekkül etmelidir.

Mısrî müritlerini tesirli öğütleriyle uyarırken kendisini o öğütlerden müstağni görmez[38]. Kendi nefsine verdiği bir öğüdünde dünya hayatını gurbete benzemektedir. Gurbet diyarı ise kişinin kendi memleketi yani kalıcı memleketi değildir. Önünde sonunda insan gurbette olduğunu fark edecektir. Hayatı boyunca anlamasa da, ölüm vaktinde Azrail (a.s) gelince anlayacaktır. Ancak o zaman gurbette olduğunu anlamak, bir işe yaramayacaktır:

Gel ey gurbet diyarında esîr olup kalan insân
Gel ey dünyâ harâbında yatup gâfil olan insân.
Ne müşkil hâl olur gaflette yatup hîç uyanmayup
Ölüm vaktinde 'Azrâ'il gelince uyanan insân[39].

25 Hasan Kavruk, 226-227. Burada: وَاللَّهُ يَدْعُوا إِلَى دَارِ السَّلَامِ *Allah kullarını esenlik yurduna çağırıyor...* (Yunus: 10/25) âyetine atıfta bulunduğu anlaşılmaktadır.

26 Hasan Kavruk, 44, 61, 88-89, 176.

27 Hasan Kavruk, 285.

28 Hasan Kavruk, 146, 152.

29 Hasan Kavruk, 220-221.

30 Hasan Kavruk, 134.

31 Hasan Kavruk, 184.

32 Hasan Kavruk, 138, 287.

33 Hasan Kavruk, 155.

34 Hasan Kavruk, 184.

35 Hasan Kavruk, 50, 215-217.

36 Hasan Kavruk, 161.

37 Hasan Kavruk, 133.

38 Hasan Kavruk, 185.

39 Hasan Kavruk, 181.

Dünyaya asla meylinin olmadığını[40] ve ölüm sonrası toprağa konan insan bedenin çürümeğe mahkûm olduğunu[41] dile getiren Mısrî kendisi için o gün geldiğinde, kabrinin başına dostlarının gelip ibret almalarını ister:

Kabrime dostlar gelüp fikr edeler ahvâlümi
Her biri bilmekte hâlüm vâlih[42] ü hayrân ola[43]

4. Dünyaya Bağlanmama Gereği

Dünyaya bağlanmanın tehlikesinin[44] farkında olan Mısrî, kendi nefsini olduğu gibi müritlerini de dünya sevdasından, heva ve heveslere uymaktan, riyadan ve gösterişten âhiret ve cennet talebinden vazgeçirmeğe, hatta Allah'ın (cc) dışında kalan mâsivâyı yok hükmünde görmeğe ve göstermeğe, neticede Allah sevgisine yönlendirmeğe çalışır:

Dünya ile 'ukbâyı ko 'ulâ ile uhrâyı ko
Var ol kurı sevdayı ko matlab yeter Sübhân sana.
Dünyâ gamından geçüp yokluğa kanat açup
'Aşk ile da'im uçup çağıruram dost dost.
Nefsümi hevâdan kes, kalbümi riyâdan kes,
Meylümi sivâdan kes, Halvet[45] yolını göster[46].

Yukarıdaki manaların vurgulandığı ve muhammes olarak kaleme alınan bir şiiri ise şöyledir:

Bu fenâ gülzâra tâlibsen eğer
Hiç bekâsı yokdur anun tîz geçer
Bu fenâ içre bekâ tuydun meğer
N'oldı bülbül işüni zâr eyledün
Ne sebebden 'azm-i gülzâr eyledün[47].

Yunus Emre'nin bir şiirine[48] nazîrede bulunan Mısrî, aklı başında bir insanın cennet ve cennetin güzellikleri için, ibadet ve istiğase etmeyeceğini dile getirir:

40 Hasan Kavruk, 261.

41 Hasan Kavruk, 247.

42 Keder ve hüzünle aklı gitmiş, şaşırmış, hayrette kalmış, bu sebeple ne yapacağını bilemeyen.

43 يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ *"Sırların orta yere çıkarılacağı gün"* (Târık: 86/9) ayetine atıfta bulunarak günahlardan uzak durulmasını da ister.

44 Hasan Kavruk, 37.

45 Mısrî'nin bu beyitte tevriye sanatını ustaca kullandığı görülmektedir. Zira "Halvet" kelimesini kullanmakla bir yandan, insanlar için kurtuluş yolunun kendisinin de bağlı bulunduğu Halvetî tarikatına girmek olduğunu göstermek; diğer yandan Allah'tan (cc) kendisi için mâsivâdan kurtuluş istediği anlaşılmaktadır.

46 Hasan Kavruk, 5, 30, 61, 262.

47 Hasan Kavruk, 135.

48 Cennet cennet deidükleri / bir ev ile birkaç hûri / isteyene vergil anı / bana seni gerek seni. Mustafa Tatcı, *Yûnus Emre Dîvânı*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi, İstanbul 1997, 1/484.

Sana 'âşık olan diller
N'iderler hûr u gılmânı
Cemâlün seyr iden gözler
N'iderler bâğ u bostânı
Şarâb-ı 'aşk ile sekrân
Olup her birisi mestân
Visâlün güline hayrân
Olan n'eyler gülistânı[49].

Yukarıdaki mısralarından Mısrî'nin; dünyayı, âhirete hazırlık ve imtihan yeri olarak görmenin ötesinde; Allah'ı (cc) bilme, tanıma, sevme ve O'nu razı etme yeri şeklinde gördüğü ve müritlerine bu duygu ve düşüncesini aşılamağa çalıştığı anlaşılmaktadır.

5. İnsanı Âhirette Sıkıntıya Sokacak Davranışlar

Âhiret yolcusu olarak dünyada bulunan insanlar için kibrin ve gururun ne kadar zararlı olduğunu Keşiş Dağının başına gelenlerle izah etmeğe çalışır:

Kibirle göklere baş çekmeseydün
Başında dürlü boran olmayaydı[50].

Mısrî, dünyada huzuru bozanın gurur ehli olacağını belirtir. Ancak bunun, dünya ile kısıtlı olacağını beyan eder[51].

Dünyanın nimetleri insanı gaflete sokarsa ve insan bu durumdan uyanıp aklını başına almazsa, bu dünyanın maddi-manevi nimetleri ve güzellikleri de insan için âhirette sıkıntı demektir. Bu manayı vurgulamak isteğinden olsa gerek, dünyanın nimetlerinin ve güzelliklerinin[52] ejderha zehrine benzediğini ifade eden Mısrî, bu zehirden nice insanların harap olduğunu söyler. Varlıklı ve makam mevki sahibi insanlar bile dünyaya doymadan göçüp gitmişlerdir[53].

Mısrî dünyayı aldatıcı ve gaddar bir sevgiliye benzetir. Aldatıcı bir sevgili olan bu dünya önce güzelliğiyle insanı kendine âşık eder. Sonra da insanın dinini yağmalar. Dünya kendine âşık olan herkes için bu tutumunu uygular. Bu durum âhirette insanın başını sıkıntıya sokabilecek sebeplerdendir. Bu sebepledir ki, dünyaya karşı uyanık olmanın gereğini vurgular:

Uyan gafletden ey gâfil seni aldamasun dünyâ
Yakanı al elinden kim seni sonra kılur rüsvâ
Ne sandun sen bu gaddârı ki tâ böyle anı sevdün
Anı her kem ki sevdiyse dînini eyledi yağma[54].

49 Hasan Kavruk, 271.

50 Hasan Kavruk, 286.

51 İhramcızâde, 633; Hasan Kavruk, 74.

52 Haram olan şeyler kastedildiği anlaşılmaktadır.

53 Hasan Kavruk, 239.

54 Hasan Kavruk, 14; Kenan Erdoğan, 14; benzer bir şiir için bkz. Hasan Kavruk,239.

Yukarıdaki beyitlerde vurgulanan, gafletten uyandırmağa, şeytanın hilelerine karşı uyanık olmağa ve dünya hayatının kısalığına rağmen ona aldanmamak gerektiğine yönelik manalar başka dizelerinde ise şu şekilde dile getirilir:

Nedendür kâni olmuşsın murâd-ı nefse talmışsın
İçüne hırsı almışsın işün şeytana tolanur.
Yeter çalışdun ey hoca fenâ mülkün metâ'ına
Çok uzatma ki 'Azra'il gelür bu câna tolanur.
Gönül virme bu dünyaya başın uğratma gavgaya
Kazanduğun 'amel bir gün gelür mîzâna tolanur[55].

Bu ifadeleri, onun tasavvuf ilmiyle uğraştıktan sonra dünyaya daha az önem verdiğini veya hiç önem vermediğini ve âhirete iştiyak duyduğunu, bunun da ötesinde Allah'ı (cc) ve O'nun rızasını talep ettiğini, müritlerine de bu manada sürekli ikazlarda bulunduğunu gösterir.

6. Âhiret Yolcularının Rehberleri

Peygamberler âhiret yolcularının hem dünyevî hem de uhrevî işlerinde şaşmaz ve şaşırmaz rehberleridir. Bu hususu dikkate alan Mısrî, doğru yolda olmayı arzu edenlere bir fikir vermek ister ve bu hususta enbiyayı ve onların çektikleri sıkıntıları örnek gösterir. İstikameti kaybetmemek için ise Kur'an-ı Kerim'e yapışmak gerektiğini söyler:

Toğri yoldan taşra çıkma Mışriyâ
Enbiyâ çekdi bu derdi sen de çek.
Çün kitâbullâh durur hablü'l-metîn
Pek yapış bu urvetü'l-vüskâ'ya pek[56].

İnsanı dünyada âhiret yolcusu olarak kabul eden Mısrî, bu yolculukta insanların kimleri dost ve arkadaş olarak seçmesi gerektiği hakkında da fikir verir:

Her denînün sözine aldanup itme ihtilât
Her le'îmi sırra mahrem sanma eyle ihtiyât[57].

7. Günahlar ve Temizlenme Yolları

İnsan yaratılış itibariyle günah işlemeye de kabiliyetlidir. Ancak insanlar bu günahlarını bazı sebeplerle temizlemesi mümkündür. O sebeplerden biri hac ibadeti ve o yollarda yapılan riyazettir. Tabiî olarak namaz, oruç ve zekât gibi ibadetler de günah kirlerini temizleyip yok eder[58].

55 Hasan Kavruk, 93.
56 Hasan Kavruk, 132.
57 Hasan Kavruk, 115.
58 Hasan Kavruk, 90; ayrıca bkz. Hasan Kavruk, 113.

Mısrî, Efendimizin şefaati sayesinde günahların bağışlanacağını kabul etmekle beraber, tevbe etme[59], günahlardan pişman olma ve bağışlanması için ibadet ü taatle Allah'ın huzurunda ah edip inlemenin gerekliliği üzerinde durur. Bu sayede günahların bağışlanmasının mümkün olabileceği ümidini de besler:

Gelen kuldan eğerçi kim hatadur
Efendinün velî işi 'atadur.
Ciğerden dil n'ola çekerse âhı
Anunçün kim bilür yüzi karadur
Niyâzî kesme rahmetten ümidin
Şefaatçi Muhammed Mustafa'dur[60].

8. Bazı Âhiret Ahvalleri

وَمَنْ كَانَ فِي هٰذِهٖٓ اَعْمٰى فَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَبِيْلًا *"Bu dünyada kör olan kimse âhirette de kördür; üstelik iyice yolunu şaşırmıştır"*[61] âyetine atıfla Mısrî şöyle der:

Bugün a'mâ olan yarın dahı a'mâ olur elbet
Açagör cân gözin kim bî-basâr nâ-dânı neylerler[62].

Hak edenler için yevmü't-tenâd (âh-u figan) günü olan âhirette[63] azabın var olduğunu kabul eden Mısrî, her fırsatta müritlerini âhiret azabından kurtaracak şeylere yönlendirmeğe çalışır ve onların bu hususta marifet ehli olmalarını ister. Zira ona göre cehennemdeki bütün azapların temelinde insanların cehaleti vardır:

Ger 'azâb-ı âhiretten bulmak istersen halâs
'Arif ol kim cehl odından kopısar cümle 'azâb[64].

Dünya hayatını küfürle noktalayanların cehennemde kalacağını söyleyen Mısrî cehennemin en alt tabakasında -âyette de geçtiği üzere-[65] münafıkların olacağını şu şekilde ifade eder:

Kâfirün yiri cehennemdür velî
Derk-i esfelde münâfık oldı sek[66].

Mısrî'nin yukarıdaki mısraları, Kur'an'daki ifadeler doğrultusunda kullandığı anlaşılmaktadır. Kur'an'da kastedilen manevi körlerdir. Yani kendi içlerinde gönderilen peygambere ve onun aracılığıyla gönderilen kitaba ve dine karşı körlük edip inanmayan

59 Hasan Kavruk, 186, 191.

60 Hasan Kavruk, 94; ayrıca bkz. a. g. e, 97, 125; 163.

61 İsra, 17/72.

62 İhramcızâde, 645.

63 Hasan Kavruk, 41.

64 Hasan Kavruk, 18.

65 Nisa: 4/145.

66 Hasan Kavruk, 131. (Kâfirin yeri cehennemdir. Fakat münafığın yeri cehennemin en alt mertebesidir). Sek: Katran; Su veya başka sıvı katılmamış içki. İhramcızâde, 823.

kimseler kastedilmektedir[67]. Yani onun bu sözlerinin muhatabı cami cemaati değildir. Zira o cami cemaatine müjdelemek yerine korkutarak vaaz edenleri eleştirmektedir[68].

Mısrîye göre Allah (cc) aşkına düşen ve nefsinin heva ve heveslerinden uzak duran insanın cehennemden korkmaması gerekir. Zira bülbülün yeri gül bahçeleri olacağı gibi, dünyadayken bülbül gibi Allah'ın (cc) zikriyle meşgul olanların yeri de cennet olacaktır:

Korkma tamudan eğer 'âşık isen
Bülbül olanun yeri gülzâr olur[69].
Şol esîr-i nefs olan dâim mu'azzeb tamuda
Nefs elinden kurtulana cennet olmuşdur turağ[70].

Sonuç olarak, Mısrî'nin dünyayı bir misafirhane, âhireti ise gerçek memleket olarak gördüğünü, insanları orası için hazırlanmaları konusunda devamlı uyarmağa çalıştığını ve kendi hayatını da ona göre şekillendirmeğe gayret ettiğini söyleyebiliriz.

Kaynakça

Altuntaş, İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı, *Niyâzî-i Mısrî Divan-ı İlâhiyyat ve Açıklaması*, https://ismailhakki altuntas.files.wordpress.com/2011/02/tc3bcm -niyazi.pdf,2011, 1082. Erişim Tarihi: 06.11.2017.

Aşkar, Mustafa, "Niyâzî-i Mısrî", *TDV. İslam Ansiklopedisi*, 33/166-169.

Ay, Mahmut, *Niyâzî-i Mısrî'nin Kur'an ve Tefsir Anlayışı*, http://www.tefsir.gen.tr/img/KTA04-mahmut-ay.pdf, 187. Erişim Tarihi: 06.11.2017.

Bedir, Lokman– Kasım, Refik, *"Kur'an'da Yer Alan أعمى (a'mâ) Kelimesi Çerçevesinde Manevi Körlük"*, *Hikmet Yurdu*, Yıl: 10, C: 10, Sayı: 20, Ocak – Haziran, 2017/2, ss. 231 – 240.

Erdoğan, Kenan, *Niyâzî-i Mısrî Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.

Kavruk, Hasan, *"Malatya'lı Niyâzî-i Mısrî Hayatı- Sanatı- Eserleri ve Dîvân-ı İlâhiyât"*, Malatya Belediyesi Kültür Yayınları, Malatya 2011.

Mısrî, Muhammed Niyâzî-i Mısrî el-Malatî, *Mevâidü'l-irfân ve Avâidü'l-ihsân (İrfan Sofraları)*, Trc. Süleyman Ateş, İnönü Üniversitesi Niyâzî-i Mısrî Araştırma ve Uygulama Merkezi, Malatya 2014.

Müslim, Ebû'l-Hüseyn el-Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî en-Neysâbûrî, *el-Câmiu's-Sahîh*, Riyad 1998.

Tatcı, Mustafa, *Malatya'nın Gönül Sultanı Niyâzî-i Mısrî*, Malatya Valiliği Malatya Kitaplığı Yayınları, Malatya 2013.

67 Kur'an-ı Kerim'de manevi körlük hakkında geniş bilgi için bkz. Lokman Bedir – Refik Kasım, *Kur'an'da Yer Alan أعمى (a'mâ) Kelimesi Çerçevesinde Manevi Körlük*, Hikmet Yurdu, Yıl: 10, C: 10, Sayı: 20, Ocak – Haziran, 2017/2, ss. 231 – 240.

68 Hasan Kavruk, 116.

69 Hasan Kavruk, 80.

70 Hasan Kavruk, 118.

——— *Yûnus Emre Dîvânı*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi, İstanbul 1997.

Tirmizî, Ebû Îsâ, Muhammed b. Îsâ et- Tirmizî, *el-Câmiu'l-Kebîr, (Sünen-i Tirmizî)*, Mektebetü'l-Maârif, Riyad tsz.